

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները 7 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմյանց խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Տ է Լ Է Ֆ օ Ն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ

(բացի կիրակի և տօն օրերէն)

Յայտարարութիւն ընդունուած է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւններ ընդունուած են

խրատական լինելու 2 կոպեկով.

Տ է Լ Է Ֆ օ Ն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԵՐԿԱՅ 1895 ԹԻԱԿԱՆԻՆ

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ԲԱՃԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է

«ՄՇԱԿ» տարեկան գինը՝ թէ Ռուսաստանում և թէ Արտասահմանում 10 ռուբլի, տասն և մէկ և տասն ամսականը՝ 9 ռ., ինն և ութ ամսականը՝ 8 ռ., եոթ ամսականը՝ 7 ռ., վեց ամսականը՝ 6 ռ., հինգ ամսականը՝ 5 ռ., չորս ամսականը՝ 4 ռ., երեք ամսականը՝ 3 ռ., երկու ամսականը՝ 2 ռ., ամսական 1 ռուբլի:

Գրվել «ՄՇԱԿ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՍԱՆԸ:

Օտարաբաղադրանքներ պէտք է դիմել հետևեալ հասցեով՝ Тифлисъ. Редакція «МШАКЪ»: Իսկ արտասահմանից՝ Tiflis. Rédaction «MSCHAK»:

ԲՈՂԱՆԻԱԿՈՒԹԻՒՆ

Արիստակէս եպիսկոպոս Սեդրակեան. վերջին տեղեկութիւնները Տարեկան մասին. Հայոց հարցը և եւրոպական մամուլը.— ՆԵՐԿԱՅ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Երեկվայ աղետը. Նամակ Թեոֆիլայից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.— ԱՐՏԱՌԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Թաւառ Հեօրայի. Ֆրանսիական պատգամաւորների ժողովը. Նամակ Կիւնցարիայից. Նամակ Պարսկաստանից.— ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. Գրողի օրագրից.— ՀԵՌԱՍԻՆԵՐ.— ԲՈՐՍԱ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԵՐ.— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակներ Թիւրքիայից:

ԱՐԻՍՏԱԿԵՍ ՆԵՐԿԱԿՈՒՍ ՍԵՐԱԿԵԱՆ

Հայոց կաթողիկոսի ամենախոնարհ առաջարկութեան համաձայն, թագաւոր կայսրը բարեհաճել է Արիստակէս եպիսկոպոս Սեդրակեանին Աստուածաբանական թեմի առաջնորդ նշանակել, ի հարկէ, նախօրոք, համաձայն օրէնքի, արձակելով սինօքլիսնական թեմից:

Մենք անշաղի ուրախ ենք, որ այդպիսով Արիստակէս եպիսկոպոսը կը հեռանայ Եջմիածնից, ուր նա, շրջապատված ամենա-

աննպատակ հանգամանքներով, վանական ինտրիգներով և հայկական սեւ նախանձով, անգործութեան էր մասնակցած, և մտնելով ժողովրդի մէջ, ոտք դնելով կենդանի մարդկանց շրջանում, կը սկսէ գործել յօգուտ ժողովրդի, որին կոչված է ծառայելու ամեն մի հոգեւորական:

Գործունեայ, ընդունակ, հասարակական գործունէութեան ձգտող հոգեւորականի համար՝ Եջմիածնի շատ և շատ նեղ է: Վանական խեղդող միջնորդութեամբ օրինաւոր մարդը, փոխանակ գործելու, ստիպված է զբաղվել սեւ ինտրիգների դէմ կռիւով: Ահա այդ է պատճառը, որ նոյն Արիստակէս եպիսկոպոս Սեդրակեան, որ ժողովրդի մէջ եղած ժամանակ, երբ Թիֆլիսի թեմի առաջնորդ էր, մի քանի տարում ահագին գործեր կատարեց, անջնջելի յիշատակներ թողեց, Եջմիածնի վանքում նա ստիպված էր մեծ մասամբ կռիւներ մղել այնպիսի մարդկանց դէմ, որոնք նրան հասկանալու ընդունակութիւն անգամ չունեն, անկարող լինելով անել այն, ինչ որ ընդունակ է անել իր զօրեղ խելով, անընկճելի կամքով և բարձր ձգտումներով:

Երջանիկ է Աստուածաբան թեմը, որ բաղդ է ունենում առաջնորդ ունենալու մեր հոգեւորականութեան ամենաակաւոր ներկայացուցիչին: ձգնարիս է, աստուածանցիները համար շատ ծանր է բաժանվել խորէն եպիսկոպոս Ստեփանէից, որ հապիւ մի քանի ամիս մնալով այդ թեմում, կարողացաւ զբաւել ժողովրդի սէրը, բայց մի բանով միայն կարող է միջնորդվել Աստուածաբան թեմը, որ խորէն եպիսկոպոս Ստեփանէից յետոյ գալիս է մի այնպիսի մարդ, ինչպէս է Արիստակէս եպիսկոպոս Սեդրակեան:

Մենք համոզված ենք, որ սրանից յետոյ Աստուածաբան թեմը նախանձի առարկայ կը դառնայ մեր ուրիշ թեմերի համար, քանի որ նրա հոգեւոր գործերի գլուխ է անցնում այն մարդը, որ ընդունակութիւնները և արժանաւորութիւնները խոստովանում են ոչ թէ միայն նրա անթիւ համակրողները, այլ նոյն իսկ նրա թշնամիները՝ իրանց սրտի խորքերում:

Կրկնում ենք, մենք նոյնքան ուրախ ենք

երէկ իրիկուն, ուշ ատեն, կը տեղեկացուի թէ վիճակը շատ ծանր է և փրկութիւնը յուսահատական կերելու: Սպանիաներէն ոչ մէկը ձեռքաւարտած է, թէն տեղացիներէն քանի մը հոգի ոստիկանութեան դուռը տարուեցան:

Թիւթիւնիէթի մասինը դժբաղդաբար երեք տարի է շատ ծանօթ է ամենու, և սակայն մեզի համար այդ տարօրինակ մատնիչին հոգեբանութիւնը մոլի գաղափար մըն է: Երեք տարի առաջ էր, 1892-ին տարիներէն մէջ, որ յանկարծ օր մը Պոլսի շուկայ մը տարածուեցաւ թէ Գաւրուի արեւելէն Թիւթիւնիէթի մասինը մասնիւ մը ձաւալայ երեք Պոլսի եկեր է. նախապէս Նազը մին հաղորդած է շատ մը կարեւոր նամակներ, որոնց փոխարէն իւր ձաւալած ծախս 500 ռուբլ տուած է, և երբ հոս աւելի մեծ ծառայութիւններ մատուցանէ, իր ստանալիք փոխարէնութիւններն ալ աւելի մեծ պիտի ըլլան:

Ո՛վ էր այս մարդը. ճշակից կուգար, ինչն էր մասնէն և օրին մասնէն: Վերջին հարցումին պատասխանը ամենէն դիւրին էր. իր զօն էր ձեւարանի նախկին աշակերտ մը, Պետրոս Տօնապետեան, որ Պոլսից գրական հրապարակին վրա ծանօթ էր, ինչպէս նաև կեղծ անունով մըն ալ՝ ձեւ կողմերը: Այդ երկրորդաբար յարաբերութեան մէջ մտած էր Թիւթիւնիէթի հետ և նամակագրութիւն ըրած. այդ նամակներն էին որ մասնիւ կը դրկէր նախարարութեան՝ իւր երախտիքը մը. Տօնապետեան ձեռքաւարտեցաւ

Արիստակէս եպիսկոպոս Եջմիածնից հեռանալու համար, որքան նրա հակառակորդները: Տարբեր են միայն մեր ուրախութեան պատճառները: Նրանք ուրախ են, որ Եջմիածնից հեռանում է Սեդրակեան, որովհետեւ նրա հեռանալուց յետոյ՝ ազատ կը լինեն ամեն բան անելու, իսկ մենք ուրախ ենք, որ Եջմիածնից հեռանալով, Սեդրակեան եպիսկոպոսը ազատված կը լինի շրջապատող անվերջ ինտրիգներից, ազատված կը լինի վանքի խեղդող միջնորդից, և ժողովրդի մէջ մտնելով՝ կը սկսի գործել և օգտուէտ գործեր կատարել:

Ներքին Աշտարակեցին իր ամենալաւ գործերը կատարեց ժողովրդի մէջ, և ոչ թէ Եջմիածնի վանքում:

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՐԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՏԱՐՈՒՆ ԽԱՍԻՆ

Մուշից ստացվող նամակները սարսափելի դուրսերով են նկարագրում տեղացիների դրոշմները: Այն թշնամիները, որ տիրում է մահմեդական և քրիստոնեայ տարբերի մէջ, իր գաղափարական է հասել:

Չը նայելով եւրոպացի դեկլարաների ներկայութեանը, կատարի ամբողջ էլի հազարաւոր սպառնալիքներ է թափում հայերի գլխին: Մահմեդականները բացարձակ դուռնու, դուռնու են, «Երբ «գետնուրները» դուռն կը գնան երկրից, ողջ Մշից նահանգը արեւան մէջ կը լողացնեն»:

Տարեկան տեղական ժողովուրդը թէն շատ քիչ ցանքս արել է, բայց, այնու ամենայնիւ, դրա արդիւնքն էլ վաղեմու աղանդութիւն չունի:

Համբերութիւնը հասել, զանալը ոսկորին է հասել: Գաւառացի իր ունեցած չունեցած կերել սպառել է անտուն, սպառող սատուցի երբոր հետ, և հետեւապէս, այսօր երկուսն էլ մի և նոյն վիճակ ունեն, ճիշդ ասած, ոչինչ վիճակ չունեն: Հայի արժէքը համեմատաբար սկսել է էփանալ նախ. տեսնենք, մինչև նոր հունձը ինչ կը դուրս գայ:

Ո՛չ որ վաղվայ համար չէ մտածում, ճիշդ այնպէս, որպէս աւետարանն է ասում—Մի՛ հոգաղէք վաղին, զի...»

Ի՛նչ աղիողորմ տեսարան,—արեւը ցամաքած,

ու մինչև հիմա Արիստակէս մէջ բանտարկուած է: Այս միջոցին Թիւթիւնիէթի Պոլսի եկաւ, ու ոստիկանութեան դուռը և յետոյ արտաքին գործերու նախարարութեան մէջ պաշտօն ունեցաւ. քանի մը լեզուներու տեղեկ էր և կը թարգմանէր մասնաւորապէս կողմաւոր մամուլին այն հատուածները, որոնք ուղղակի կը վերաբերէին կառավարութեան: Ժամանակաւ մեր ամեն գործերուն տեղեկ ըլլալով վարդապետ առաջնորդ մը կրնար ըլլալ ոստիկանութեան:

Ի՛նչու այդ մարդը, որ արուեստով վերաբոյժ էր, կապրէր ազատ միջավայրի մը մէջ, ստորագրաւ այդպիսի վատութեանց. ահա գաղափար մը, որ կը մնայ անթափանցելի. դաւնութիւններ ունեցեր է եղեր իր գաղափարակիցներէն, բայց վրէժ լուծել մասնութեամբ, այդ անհասկանալի է: Թիւթիւնիէթի անցեալը շատերուն ծանօթ չէր, իր անունը նոր կը հնչէր պոլսեցիներուն ականջին, բայց չուտով վարժուեցան անոր: Յետոյ սկսաւ գրականութեամբ ալ զբաղել, ստորագրաւական գրքով մը հրատարակեց և վիպակ մըն ալ. կուգէր իրեն համբաւ մը չինել գրականութեան մէջ:

Անգամ մը առիթ ունեցայ ձաւալան զինքը տեսնելու. դէմքը կը պատէր տխուր մեղամար ձուլիւն մը, որ կրնար շատ գրաւիչ ըլլալ. եթէ չըլտէր, որ դիմացից Թիւթիւնիէթին է: Լուռ ու մունջ անձաւորութիւն մը, ինչն էր մէջ անկողնուած. իր ծանօթները կըսէին, որ խղճ-

ստիկ ցնցոտիներով պարուրված, և մերկանդամ լաճերը գրկած, մշուհներ նստել իրանց դարի պէս և աքսորված որդիբանջ դառն, օրերը կեղերեղեղէն:

Պանդխտութիւնն կրկնուած է: Մի սոսկալի ցաւ բաղմալիւ զոհեր է տանում Տարեկան գրաւորում. այդ ախտը հետանք է խիստ անօթութեան, և բուռեղէն ուտելուն:

Ղ. Մ.

ՀԱՅՈՑ ՀԱՐՅԸ ԵՒ ԵՐԹՈՒՄԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒԼԸ

I

Լօնդօնից «Нов. Время» լրագրին հեռագրում են. «Ջանադան հակառակաւ լուրեր են պատում այն ուղղութեան մասին, որ մարկիզ Սոլսբրի կը բռնի արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Մի քանիները կարծում են, որ նա կաշխատի խեղդել հայկական ագիտացիան և հերթից հանել հայոց հարցը. իսկ ուրիշ աղբիւրները ստացված տեղեկութիւնների հիման վրա չատեր կարծում են, որ մարկիզ Սոլսբրի, ընդհակառակն, եռանդով կը պահանջի, որ բեֆօրմներ մտցնվեն ասիական Թիւրքիայի հայաբնակ նահանգներում, կաշխատի հաստատուն հիմքերի վրա դնել բրիտանական ազդեցութիւնը և ձեռք բերել Անգլիայի համար առանձին շահեր և արտօնութիւններ»:

II

Պարիզում հրատարակվող «Now-York Herald» լրագրին հեռագրում են Նիւ-Եորքից, յունիսի 21-ից, որ լրագրում ամերիկական փոխ-հիւպատոս նշանակված է Րոբերտ Չըլթօն, իսկ Խարբերդի փոխ-հիւպատոս՝ Ուիլիամ Հընտեր:

III

Լօնդօնից հաղորդում են Պարիզի «The Galig-nani Messenger» լրագրին, յունիսի 18-ից, հետեւեալը. «Այսօր Գաւառ քաղաքում կայանաւորեցին մի կ. պոլսեցի պարտի, որ ձառեր էր խօսում և փող էր հաւաքում հայ քրիստոնեաների օգտին: Կատարում են, որ նա խաբէր է աստուածաբանութեան շատ պրօֆէսորների: Նա լաւ է հագնված և գեղեցիկ խօսում է անգլիերէն: Նա նորերս հրաւեր կարգաց երիտաւորը կանանց գնալ Պոլսի»:

մտանքի սոսկալի տանջանքներով կը տառապէր: Բայց անգամ մը գլորած էր ու չիկար փրկութեան պարան մը. իր յանցանքը քաւելու համար «մեծ դրոժ մը» պիտի ընէ կըսէին. ու ամենքը ալ կը սպասէինք. մասնութեան քաւութիւն չի կայ, բայց եթէ արիւնով: Այդ արեւը ինքն իր երակներէն կրնար հանել, կատարելով մեծ գործ մը, ու թերեւ այն ատեն իրեն համար գլխութեան արցունք մը ունենայինք, բայց շատ ուշացաւ: Գնտակ մը խնդրել լուծեց:

Եւ հիմա մասնաւոր մասինքն մէջ, երբ քահանան կը բերէր իրեն Հաղորդութիւնը, օրհասական մատնիչը սրտին խորէն կըսէր. «Վաղիս մեղայ, Աստուծոս մեղայ»: Աւաղ, Աստուած ինչ գիտէ ինչ պիտի ընէ, բայց աղղը այդ «մեղայ»-ին իւր պատասխան ներում ու արձակում չի տար. վասն զի Թիւթիւնիէթի մասը կամաւոր չէր, ուստի և ոչ ալ քաւութիւն մը: Ու Տօնապետեան դեռ լսան է:

Սե քող մը ձգենք այդ գէպրին վրա և դառնանք մեր գործերուն:

«Սիւն սիւն կեանք կայ, կըսեն տաճիկները» կը գրէր նախորդ նամակով մը, յիշելով մեր խնդրին համար կառավարութեան բռնած ընթացքը, որով ժամանակ կուգէր վատակիլ: Հիմա իրենք անգամ մը ևս կը հաւատան իրենց այս առանձին ձգնարութեանը: Հեռագիրը երկու օր է մեզ կը զբաղեցնէ: Անգլիոյ նախարարութեան փոփոխութեամբ: Պահպանողական կուսակցու-

IV

Ամերիկայի Նիւ-Եորկ քաղաքի «World» թերթում տպագրված է մի մանրամասն յօդուած՝ Սպանիայի կոտորածի մասին, որին կցած է այն տեսարանի պատկերը, երբ սպանացի կաշաք իրանց երեխաներով վայր էին գցում իրանց լեռան բարձրություններից:

V

Լոնդոնի «Daily Graphic» լրագրին գրում են Կ. Պոլսից, որ քննիչ յանձնաժողովի եւրոպական անդամները այժմ գրաված են նիստերի արձանագրությունները թարգմանելով և բոլոր վկայությունները կարգի բերելով, որից յետոյ նրանք կը կազմեն զեկուզումներ իրանց ղեկավարներին ներկայացնելու համար: Այդ անձինք այնքան զբաղված են, որ նրանք անկարող են իրանց վրա առնել այն գումարների բաժանումը, որ նշանակված են Սպանիայի կոտորածի ժամանակ վնասվածներին համար:

VI

Կ. Պոլսի բրիտանական ղեկավարաւոր երկրորդ քարտուղար Ռեյնալդ Լապլանցը կանչվել է Լոնդոն: Ենթադրում են, որ նա կանչվել է հայոց հարցի հետ լաւ ծանօթ լինելու պատճառով:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ԱՅԿԱՆԸ

Երէկ, յունիսի 21-ին, երեկոյան 5 ժամին, Մէյքանի մօտ, տեղի ունեցաւ մի մեծ դժբաղդութիւն. «Կաթախան» կոչված շինութեան մի մասը փլեց, իր տակը թողնելով շատ մարդիկ:

Այդ շինութիւնը պատկանում է իշխան Կապիթ Սէքանդուլի Սուլեյմանի, մի վերին աստիճանի հին և խորխուր շինութիւն: Դեռ առաջին անգամ, 1894 թվի նոյեմբերին, դաւաղն երբ զանգառակցին, որ հարկաւոր է ուղի դարձնել այդ շինութեան վրա, որովհետեւ խախտու է և սպաւնում է քանդուել: Բայց այդ զանգառը հետեւեց չունեցաւ: Նոյն իսկ սրաւից մի քանի շաբաթ առաջ շինութիւնը այնպէս ճեղքվեց, որ սպաւնում էր ամեն բոլոր փլուզել: Այսօրիցիւն մի երկու օրով փակել տուեց, բայց նորից, տանտիրոջ խնդրելով, սկսվեցին աշխատանքները:

Եւ ահա երէկ, խարխուր, ճեղքված շինութիւնը փլեց, իր տակը թողնելով մի խումբ անմեղ մարդիկ: Անմիջապէս դժբաղդութեան տեղը եկան նահանգապետ իշխան Զեյնալիճէ, սրբաւորը, սրբաւորները, օգնական Սոփոքուկի, քննիչը և անապիւր բազմութիւն:

Սկսեցին փորութեանը՝ դիակները հանելու համար: Մինչև երեկոյան 8 ժամը աւերակների

թեան գործի գլուխ անցնելու ուղարկվեալները կը լեցնէ բոլոր թիւրք սրտերը. կառավարական շրջանակները ցնծութեան մէջ են, և ժողովուրդը չի գիտեր ինչ ընել ուղարկվեալներ: Եւ սակայն մեծ ալ կրնանք յիշել մեր հին առածը. «Աղբաւն եկաւ խնդացինք, բեռը բացինք վրան լացինք»: Արնանք յուսով թէ թիւրքերն ալ իրենց ուրախութիւնը պիտի մոռանան, երբ Այդ լիոյ նոր նախարարութիւնը բանալ իր բերանը:

Չեմ ուզեր երկարորէն խօսել, բայց սաշախի կրնամ ըսել, որ դեռ քանի մը շաբաթ առաջ ղեկավարական շրջանակներէ խօսակցութեան մը առթիւ կը յայտարարուէր Պատրիարքին թէ հայոց խնդրին արդի վիճակին մէջ անգլիական պաշտպանական նախարարութիւնը շատ օգուտներ պիտի ընէ: Այս հաւանականութեան սպասելով հանդերձ ըսեմ թէ քանի մը օր առաջ Պոլսի հասած լուրերը կը հարցորէին, որ Միջերկրական անգլիական նախարարութիւնը հետզհետեւ աւելի ստուարաթիւ կը ըլլայ: Այս լուրը մեծ իրարանցում պատճառեց կառավարական շրջանակներում մէջ:

ՆԱՍԱԿ ԹԻՒՐԿԻԱՅԻՑ

II

Բասեն, մայիսի 24-ին

Մեր աւերված երկրում առ այժմ, կարծեմ, հանգստութիւն է տիրում. բայց այդ ըստ երեւոյթին հանգստութիւնը խաղաղ դրութեան մէջ ան-

տակից հանեցին 8 հոգի, որոնցից 4-ը արդէն մեռած, իսկ 4-ը ծանր վիրաւորված: Սպանիան Միտայէլ Չինչարաճէ, 50 տարեկան (ինն զաւակներ ունի), խառնակ Գէորգեան (մեծ ընտանիքի տէր), Աւետիս Մուշեղեան (ընտանիքի տէր): Ծանր վիրաւորվածներն են՝ Արտեմ Տէր-Ոսկանեան, Արշիլ Գալաճէ, Վանօ (ազգանունը՝ յայտնի չէ), չորրորդի անունը մեղ յայտնի չէ:

Այսօր փորութեանը պէտք է շարունակվեն: Ենթադրում են, որ աւերակների տակ դեռ էլի գիտնենք կան: Կծրագործութեան տեղը հաւաքված էր անապիւր բազմութիւն: Տպարարութիւնը վերին աստիճանի ծանր է:

ՆԱՍԱԿ ԹԻՒՐԿԻԱՅԻՑ

Յունիսի 6-ին

Սև-ծովի ափին Թէօդոսիան թէպէտ փոքրիկ, բայց գեղեցիկ քաղաքներից միւն է համարվում: Կիբը գեղեցիկ է, օդն ու ջուրը առողջարար, այնպէս որ բժիշկների խորհրդով ոմանք այստեղ բժշկվելու են գալիս: Առետուրն այնքան էլ աջող չէ, արտահանվում է փոքր քանակութեամբ հաց. ասում են Թէօդոսիան շուտով նաւահանգիստ կը դառնայ:

Այստեղ ապրում են մօտ 80 տուն հայեր, որոնք մեծ մասամբ առետուրով են պարապում. կովկասեան գիւղերի առետուրը բացառապէս հայերի ձեռքին է: Հայերն այստեղ ունեն երեք, ներքուստ կոկիկ եկեղեցիներ, որոնցից մէկը ներքո զարդարում են մեր հռչակաւոր մարինիստ Յ. Ալվազովիկոս հետեւեալ նկարները՝ Առաքելներ Պողոս և Պետրոս, Տրդատի մկրտվելը, Տիրամայրը, խորհրդաւոր ընթերցը, Յիսուս Գեթսեմանի պարտիզում և ուրիշները:

Շաբաթ և կիրակի օրերը եկեղեցիներում երգում են զարդեր աշակերտները և աշակերտուհիները: Եկեղեցիներից մէկի գաւթումն է ծխական միգրասեան ուսումնարանը, որ այս տարի սովորում էին 45-ի չափ տղաներ և օրիորդներ: Ուսումնարանը նկարիչ Ալվազովիկոս տարեկան 100 ռ. նպաստ է ստանում:

Ալվազովիկոս ունի իր տան կից և քաւէ-բէշա, ուր ի ցոյց են դրված 40 նկարներ. մուտքը 20 կոպէկ է և արդիւնքը յատկացրած է տեղիս Բարեգործական ընկերութեանը:

Հռչակաւոր խալիպեան ուսումնարանն այժմ ինստիտուտ է. տարեկան 1200 ռ. վարձով է տրված, որը Նոր-Նախիջևանի հայոց դպրանոցն է ստանում: Կարողի չորջը անապիւր գետին կայ, որը քաղաքն ուղում է սեփականացնել, իսկ հայերն ուսումնարանին են համարում: Ուր քան կարողացանք իմանալ, գործը դատարանին է յանձնած:

Ս.

զամ շատ լաւ նկատելի է կամայականութեան սխաւումը, որը հետեւեալ է թիւրքաց կառավարութեան վարչական մեխանիզմի միանգամայն քայքայված վիճակին:

Ամենից առաջ աղբի է զարնում հարկերի ծանրութիւնը, որն արտադրութեան է դարձնելով թերով: Եթէ մի կողմ թողնենք հայ ժողովուրդի կրած նիւթական ու բարոյական զրկանքների հարկաւոր, այլ և այլ տեսակները, նոյն իսկ կառավարութեան առած հրէշաւոր սուղութիւնը անսպաս. տանջանքների և մի և նոյն ժամանակ արգար բողբոյ անվերջ առիթներ են ներկայացնում:

Այն գիւղը, որտեղից հաղորդում ենք այս տեղեկութիւնները, հազիւ 100 տուն ունի, և վճարում է միայն կառավարութեանը մօտ 2000 ոսկի, այսինքն ամեն տուն 20 ոսկի, ուստի փողով մօտ 160—170 ռուբլի (ոսկին 8 ռ. 50 կ. հաշուելով): Տուն կայ, որ վճարում է 70 ոսկի, ուրեմն 600 ռուբլի հարկ, այն էլ գիւղացու տուն, և այն մուրաքիկ, թշուառ Թիւրքիայում:

Հարկը վերցնում են մի այլանդակ եղանակով, որը յաճախ աւելի զգալի ու ծանր է լինում գիւղացու համար, քան թէ նոյն իսկ իսկական հարկի քանակութիւնը: Հարկահանները գիւղացու տանից վերցնում են ամեն բան, վերցնում են կիսագնով: Հէնց այսօր հարկահանը հրամայել է իր մարդկանց վաճառել գիւղացիների տան իրեղենները, ինչ որ ձեռքբեր կընկնի, և եթէ ոսկի չը կայ, կէս գնով վերցնել, միայն թէ ոչ

ՆԱՍԱԿ ԹԻՒՐԿԻԱՅԻՑ

Թիֆլիս, յունիսի 8-ին

Կատարել մի ապօրինի գործ և ապա քաջութիւն ունենալ հրապարակօրէն, զանազան աշխատութիւններով այդ գործը հասարակութեան առջև օրինակութիւն դնելու, — դա մի յանգցնութիւն է, որին միայն հարապարակաւ ներկայացնող Գրիգորեանները ընդունակ են: Ահա մի մարդ, որ կամենում է ուրիշի հաշուով բարեբար հռչակվել:

«Մշակի» 14-րդ համարում լոյս տեսաւ «Մեր-դպեան, թէ Գրիգորեան դպրոց» վերնագրով մի յօդուած, որի մէջ հեղինակը պաշտպանում է իմ հանդուցեալ ամուսնու յիշատակը և իմ իրաւունքը: Իբրեւ պատասխան այդ յօդուածի, հարապարակաւ ներկայացնող Գրիգորեան, երկար ժամանակ անցնելուց յետոյ, «Մշակի» 30 և 31-րորդ համարներում տպագրեց մի յօդուած: Իբր թէ վարկելով եկեղեցական զանազան հաշիւներէ, նա աշխատում է այդ յօդուածում ցոյց տալ, որ իմ հանդուցեալ ամուսինը այդ դպրոցի վրա ծախսել է միայն 500 ռուբլի, մինչդեռ ինքը ծախսել է անսպառ թիւով հազար ռուբլիներ: Այստեղից նա եզրակացնում է, որ հետեւեալ ինքը կարող էր լինել դպրոցի ինամակալ և դպրոցն էլ անուանել Գրիգորեան:

Այս անգամ մի կողմ թողնելով այս վերջին խնդիրը, ես կամենում եմ յարգելի հասարակութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել հետեւեալ կէտի վրա:

Այդ յօդուածից յետոյ, հարապարակաւ Գրիգորեանի խաբէութիւնը միանգամայն երևան հանելու համար, ես անյապաղ դիմեցի թեմական տեսուչ հայր Մեղեանին, խնդրելով թող տալ ինձ՝ քննել դպրոցի հաշիւները: Հայր տեսուչը անանձին հրահանգով պատվիրում է Կուկիայի հայոց դպրոցի աւագ-ուսուցչին՝ խնդրել եկեղեցու երեցփոխից մատենաները, որի մէջ կան իմ հանդուցեալ ամուսնու արած ծախսերի հաշիւները՝ դպրոցի և եկեղեցու վրա: Երեցփոխ Արքայ-համեան մերժում է:

Այն ժամանակ թեմական տեսուչը դիմում է Թիֆլիսի առաջնորդին, որը յայտնում է, որ ես ինքս այդ մասին խնդրամատոյց լինեմ կոնսիստորիային: Այդպէս էլ արի:

Անցան ահա ամբողջ երեք ամիսներ և դեռ պատասխան չունեմ, չը նայելով որ անձամբ էլ ներկայացնել եմ: Կոնսիստորիան միշտ խնդնել է պատասխան կը տանք, կը տանք... Խաբէրը և մինչև այսօր դարձեալ չեն պատասխանել:

Այժմ, հրապարակով, մամուլի միջոցով հրաւիրում եմ պատասխանել ինձ. ինչի կոնսիստորիան այդքան ժամանակ ձգտում է խնդրել, ինչի այդ նոյն կոնսիստորիան ուրախութեամբ բաց է անում մի ոմն Գրիգորեանից առաջ եկեղեցու և դպրոցի հաշիւները, իսկ իմ առաջ՝ ոչ:

մի տանից չը հեռանալ, առանց ստանալիքը ձեռք բերելու: Վերցնում են ամենից առաջ գիւղացու անասունները, եթէ ունի, որ շատ հազարաւոր է, տան պղինձ-պղնձակալ, փայտաները, մինչև իսկ կաւէ սրտուկները և այլ բոլոր վաճառում աննշան գնով, կամ տանում քաղաք (Երզրում) իբր թէ վաճառելու:

Համապարհունքի վրա եղած գիւղերում կան երկու-երկու գիւղեր, որոնց պաշտօնն է պօստը ստանալ մի տեղից և յանձնել միւս տեղը: Բայց մեր երկրում սուլթանի ամեն մի պաշտօնեայ կարծես ունի անվերջ պաշտօններ: Այս երկու զինւորներն էլ վարում են ամեն պաշտօն. բռնում են ներս եկող և երկրից դուրս գնացող գաղթականներին և ամեն մէկից փող վերցնելով բաց են թողնում: Գիւղի գործերի համար նրանք զատաւոր են. ձեռնում են գիւղացիներին, հայհոյում, որի առաջին առարկան աւետարանը ու քրիստոնէական հաւատն է, իսկ երկրորդը՝ հայի դժբաղդ կինն ու աղջիկը: Ուստի, խմում են, ինչպէս կամենում են, զանազան դատարկ պատրուակներով ընտելիչներից վերցնում են կաշառք, օրպէս թէ նրա տանը գաղթական է իրած եղել, երկու օր է նրա եղբայրը տանը չէր, կամ ինչու նրա բարեկամը գիւղից հեռացաւ:

Եթէ օր և ից գիւղի շրջակայքում սպանուած է համարվում նոյն այդ գիւղը: Բայց այս դէպքում էլ սպանութեան գինը չէ ստանում:

Թող տան ինձ մատենաները և ես կապացուցանեմ հարապարակաւ Գրիգորեանին, որ ուրիշի հաշուով բարեբար հռչակվելը դիւրին գործ չէ և որ երբեք ազնուութիւն չէ անհետացնել ուրիշի յիշատակը՝ իր «Ես»-ը փայլեցնելու համար:

Սյրի տիկին Միրզայեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՆ

Մենք ստացանք հետեւեալ հեռագիրը Վիեննայից, յունիսի 19-ից, ուստաց գործակալութեան միջոցով. «Polit. Correspondenz» լրագրին Կ. Պոլսից հաղորդում են, որ Բ. Գուռը կիսապաշտօնական ձևով յայտնեց պետութիւններին ցանկութիւն՝ ըստ էութեան ընդունելու - ֆրանս - բրիտանական բարենորոգումների նախագիծը Հայաստանի համար: Բ. Գուռն միակ նկատողութիւնը վերաբերում է բարձրագոյն կոմիտար նշանակելուն: Բ. Գուռը չէ ցանկանում իրաւունք տալ պետութիւններին, որ նրանք հաստատեն կոմիտարին իր պաշտօնում:

Ներսիսեան դպրոցի վերջին վեցերորդ դասարանից, այս տարի աւարտեցին հետեւեալ անձինք.

- 1) Աղամիրզեան Ստեփան՝ վերին աղուկցի,
- 2) Ամատունի Հայկ՝ ալեքսանդրապոլցի,
- 3) Աւագեան Երուսաղէ՝ իգդրցի,
- 4) Բարսեղեան Գառնիկ՝ ալեքսանդրապոլցի,
- 5) Գալարեան Կառլիկ՝ զօրցի,
- 6) Զուրաբեան Սարգիս՝ լուսցի,
- 7) Կարապետեան Յովհաննէս՝ ասիսկապոլցի,
- 8) Համալեան Երուսաղէ՝ կարսցի,
- 9) Մակարեան Տիգրան, ալեքսանդրապոլցի,
- 10) Մեհրաբեան Գեորգի՝ թիֆլիսցի,
- 11) Մկրտչեան Գարեգին՝ կարսցի,
- 12) Յակոբեան Կառլիկ՝ ասիսկապոլցի,
- 13) Յովսէփեան Ենոք՝ իգդրցի,
- 14) Շաթիրեան Խաչատուր՝ զղարցի,
- 15) Պապովեան Ալեքսանդր՝ թիֆլիսցի,
- 16) Ամենեան Շաւար՝ քաղաքապետցի,
- 17) Սողոմոնեան Մովսէս՝ կարսցի,
- 18) Վախտանգեան Ալեքսանդր՝ թիֆլիսցի,
- 19) Վարդանեան Վասակ՝ վաղարշապատցի,
- 20) Տէր-Գեորգեան Յակոբ՝ թիֆլիսցի,
- 21) Տէր-Խաչատրեան Ներսէս՝ չուլցի,
- 22) Տէր-Պողոսեան Աշոտ՝ վանցի,
- 23) Տէր-Սեմեան Արշալիր՝ համակցի,
- 24) Փերիկեան Գեորգի՝ թիֆլիսցի,
- 25) Քոչարեան Սարգիս՝ Թուրքիայից:

Յունիսի 13-ին Պետերբուրգում վախճանվեց ուսուցիչ Ս. Տէրապետով, որը գրում էր Սերգէյ Առաքել կեղծ ստորագրութեամբ: Հանգուցեալ Տէրապետով ծնվել է 1841 թվի մայիսի 12-ին: Տաղանդի գրիմադրայում իր ուսման ընթացքն աւարտելուց յետոյ, նա մտաւ Պետերբուրգի համալսարանը, բայց փոխվեց այնտեղից, երբ ուսանողական յայտնի խառնակութիւններ տեղի ունեցան 1861 թվին: Այդ առիթով նա կամե-

սպանվածի ընտանիքը, կամ թալանվածը, այլ այդ ամենը դաւանում են առիթներ ուսնել երես չը տեսած սուլթանի «ասկեարների» համար իբրեւ փող կորզելու, կեղեքելու յարմար ու պատեհ միջոց:

Գիւղերը թալանում և սպանում են, ի հարկէ, միշտ հայերին և վերագրում դարձեալ հայերին: Սպանվածին գցում են հայերի հողի վրա և ահա կատարեալ բանաւոր ու սղոռ պատճառ՝ սղոռելու, քերթելու, անպատեւելու: Հէնց երեք եկել են այստեղ քսան և հինգ հոգի խնամք գիւղերից, որոնք պանդխտելու են դէպի ձեռ հիւրընկալ երկիրը: Գրանց Ղարաչօբանի մօտ թալանել են քերտերը, իսկ 400 զուրու փող, հանել հայկները բոլոր չորերը և համարեա մերկանդաւ բաց թողել: Այդ խեղճերը մուրալով հազիւ հասել են այստեղ, ուր մեր պօստատար երկու «ասկեարը» բռնել են նրանց բանտ են գրել և պահանջում են փող: Մէկից արդէն տեղ են 10 զուրու, որ հէնց այդ նպատակով հաւաքել էր, միւսների համար հաւաքում են: Ասկեարները պահանջած փողը ստանալուց յետոյ նրանց կարճակէն, և անշուշտ մինչև ասի մանաղուտ հասնելը դեռ մի 10 անգամ էլ կը բանտարկվեն ու կը թալանվեն դարան մտած քերտերից:

Ամեն բանի մէջ տուր ու տուր — ահա անպաշտօն ու բազմապաշտօն մահմեդականի միակ բան ու գործը և միակ հոգը:

Էն.

նում էր մի Ժէտօն պատերեց տալ, վրան գրած՝ «համալսարանից վաճառված»։ Ի հարկէ, դա նրա հանաքներէն մէկն էր։ Հանգուցեալը իր գրականական առաջին փորձերն սկսեց՝ իր հայրենի գաւառից ուղարկված թղթակցութիւններով «Голосъ» լրագրին։ Այդա նա աշխատակցում էր ռուսաց զանազան լրագրիներում և ամսագրիներում, և բացի լրագրական յօդուածներէն ունի և մի քանի բնագործական լուրջ գրութիւններ, որոնք գրաւեցին ռուս հասարակութեան ուշադրութիւնը։ Վերջին ժամանակներս նա գրում էր, «Новое Время» լրագրում։ Տէրալիգորեւ վախճանվեց 56 տարեկան հասակում։

Անցեալ տարի, յայտնի չվեղական գրող Բիւօր-նատերէնէ-Բիւօրնաօն մի բրօշուր հրատարակեց «Միտախոյութիւն և բազմակրթութիւն» վերնագրով, որ ահագին աղմուկ հանեց։ Այդ բրօշուրով հռչակաւոր գրողը հրաւեր էր կարգում հիւսիսի երիտասարդութեան իր կենսոյի կանօն չինել ողջախոհութիւնը։ Բազմաթիւ օրինակներով և գիտնական ապացոյցներով հեղինակը հաստատում է, որ ողջախոհութիւնը անհրաժեշտ է միշտ և փիղիքական կատարեալ հասունութիւնը և վաղաժամ ամուսնութիւնը փչացնում է մարդկային սեռը։ Այժմեան երիտասարդութիւնը իր սեռական անժուժկալութեան պատճառով իսկապէս բազմակրթութեան է հետևում, իսկ գիտութեան մէջ վաղուց ապացուցված է, որ բազմակրթ ազգերը թոյլ, անընդունակ և եռանդից զուրկ են լինում։ Նոյն վիճակին է ենթարկվում և անժուժկալ երիտասարդութիւնը և զրա միակ ճարը այն է, որ երիտասարդութիւնը ժուժկալ մնայ, ողջախոհութիւն ունենայ ու ամուսնանայ միայն փիղիքական կատարեալ հասունութեան ժամանակ։ Այժմ, այդ գեղեցիկ բրօշուրի հայերէն թարգմանութիւնը լոյս է ընծայվել Բագուի «Արօր» տղապարանից։ Թարգմանիչն է Գր. Գիւրջեանց։ Թարգմանութիւնը կատարված է բաւական լաւ, դերասանականաւ լեզուով։ Գինն է 15 կօպէկ։ Խորհուրդ կը անք մեր երիտասարդներին անպատճառ կարգաւ այդ բրօշուրը։

Երէկ, յունիսի 21-ին, կովկասի կառավարչապետի դիւանատունը տեղափոխվեց Կօջօր ամաբանոցը։

Թիֆլիսի պօլիցիսթետեր Մաստիցկին երկու ամսով արձակուրդ ստանալով, նրա բացակայութեան ժամանակ նրա պաշտօնը կը կատարի պօլիցիսթետերի օգնական Սօկոլովսկի, իսկ այդ վերջինի պաշտօնը կը կատարի պրիստով Լօրաձէ։

Մէկկայում խօլերա յայտնվելու պատճառով, բժշկական խորհուրդը անհրաժեշտ համարեց արգելել արտասահմանեան անցադիրների տալ այն ռուսապաշտակ մասնատականներին, որոնք ցանկանում են ուխտ գնալ Գէջաւ։

Կոյրերի խնամատար հողաբարձութեան կովկասեան բաժնի խորհուրդը խնդրում է մեղ տըպել, որ այն անձինք, որոնք կարող են իրանց աները վարձու տալ ակնաբուժարանի համար, գիմեն բժիշկ Տարապիձէին, Երմօլովսկի փողոց, տուն իշխ, Արամեւիքեանի, կամ իշխան Արդու-թեան-Երկայնաբաղուկին, Գօլովինսկի, սեփական տուն։

Մեղ հաղորդում են, որ սիրողները, գերասան Արեւելանի մասնակցութեամբ, պատրաստվում են մի ներկայացում տալ յօդուտ Մօսկվայի ֆիւհար-մօնիական դպրոցում ուսանող երիտասարդ երգիչ տէնօր Լ. Եղիազարեանի, որը նիւթական օգնութեան է կարօտ, իր երաժշտական ուսումը չարունակելու համար։

Մօսկվայում կազմվում է մի առևտրական ընկերութիւն՝ Լնչեկից մինչև Ղազվին ճանապարհ չինելու նպատակով։ Ընկերութեան կանոնադրութիւնը այս օրերս հրատարակվեց։

Հանգուցեալ Բուռնի տեղ միտախոհների կօմիտետի նախագահ անուանում են Սօլովուս, Գիւրջեանովս և Չիլաւովս։

Ռուս լրագրիները հաղորդում են, որ Բիւշինսկի հայոց կօնստոօրիան, կառավարութեան թուլատուութեամբ, տեղափոխվում է Նոր-Նախիջևան։ Ուրեմն հիմք կայ կարծելու, որ Բեսարաբիայի թեմական առաջնորդը սրանից յետոյ ընակու-թիւն կը հաստատէ ոչ թէ Բիւշինսկում, այլ Նոր-Նախիջևանում։

Մեր քաղաքային ջրանցքի անպէտքութեան չնորոյ հաւանօրէն չուտով անջուր կը մնանք, այն էլ ստատիկ շրջերի ժամանակ։ Յունիսի 10-ին քաղաքային ինժեները տեղեկացրեց քաղաքային վարչութեանը, թէ անհրաժեշտ է կառուցումներ սկսել Ալէկալայում, որոնց մասին գեկուցումներ են ուղարկվել վարչութեանը մի քանի անգամ, սկսած 1892 թիւից։ Այդ բանի հիման վրա, քաղաքային վարչութիւնը արտա-կարգ խորհրդակցութիւն կազմեց յունիսի 16-ին, որ հրաւիրվեցին և տեխնիկ—ճարտարները։ Այդ խորհրդակցութեան մէջ պարզվեց, որ քաղաքային ջրանցքը այժմ փչացել է, որ եթէ նոր ջրանցք չը չինվի, քաղաքը կարող է մի գեղեցիկ օր բոլորովին անջուր մնալ։ Ի նկատի առնելով այդ հանգամանքը, խորհուրդը որոշեց 21 հալար բուր խնդրել դոմայից՝ ջրանցքի չինութիւնը բարենորոգելու համար։ Գուման ընդունեց խորհրդի այդ առաջարկութիւնը։

Շուտով կը բացվի Թիֆլիսում Ազով-Գօնեան առևտրական բանկի բաժանմունքը։ Այդ բանից, «Ноб. Общ.» լրագրի խօսքով, ի միջի այլոց փոխառութիւններ կը տայ և ապրանքի գրաւ-կանով։

Կառավարչական շրջաններում հերթական է դարձել Պարսկաստանը Ռուսաստանի հետ երկաթուղիական գծով միացնելու հարցը։ Նախա-գծով երկաթուղու գիծը, մայրաքաղաքի լրագրիներ խօսքով, պէտք է անցնի Բագուի, Բաշ-տի և Թաւրիզի վրայով։

ՇԱՄԱՍԻՈՅ մեղ գրում են, «Ամսիս 11-ին, օրիորդաց դպրոցում, կատարվեց մեր երկսեռ ուսումնարանների տարեկան հանդէսը։ Վարորդ յայտարարած լինելով, հասարակութիւնը բաւական մեծ բազմութեամբ սկսեց հաւաքվել ուսումնարանի դահլիճը, որը չքեղ կերպով զարդարված էր օրիորդների ձեռագործներով։ Հանդիսականները մէջ մեծ տեղ էին բռնել տեղացի հայ կանայք ու օրիորդները, որ ուրախալի է միանգամայն։ Հանդէսը բացվեց երկու ուսումնարանների ուսումնական մասի հաշիւը կարդալով անտեսական մասի վերաբերմամբ մի խօսք անգամ հասարակութիւնը չը լսեց։ Յետոյ ըսկվեց աշակերտուհիների ձեռագործների վաճառումը։ Ինչպէս լսեցինք հաստատ արդիւրից, ձեռագործներից ստացած արդիւրը եղել է 60 ռուբլի։ Հանդիսի ժամանակ երգում էր աշակերտուհիների երգեցիկ խումբը, որին ղեկավարում էր Յ. Մարտիրոսեան։ Ձեռագործների վաճառումից յետոյ աշակերտուհիներին բաժանվեց վկայականներ։ Հասարակութիւնը բաւական ուրախ տրամադրութեան տակ դուրս եկաւ դահլիճից։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏՆՍՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՍԱՍ ՀԵՌՈՒՍԻ

Ռուսաց գործակալութեան հեռագիրը Լօնդօնից, յունիսի 18-ից, հաղորդեց անգլիացի հուշակաւոր ընագէտ Հէօքսլի մասին լուրը։

Թոմաս Հէօքսլի, Անգլիայի ամենահռչակաւոր ընագէտներից մէկը, ծնվեց 1825 թիւին։ Լօնդօնում բժշկականութիւն ուսումնասիրելուց յետոյ, 1846—50 թիւերին նա մասնակցեց, որպէս կըրտսեր բժիշկ ղէպի Հնդկական ուկիլանոսը և Հնդկական արշիւէլաքաւոր կատարած էկսպէդիցիային։ Անգլիա վերադառնալուց յետոյ նա թագաւորական ընկերութեան անգամ ընտրվեց։ 1854 թիւին Լոնդոնը ֆորբից յետոյ, նա ընագիտութեան ամբիոն գրաւեց Լօնդօնի թագաւորական լեոնային դպրոցում և ֆիզիոլոգիայի ամբիոն արքայական ինստիտուտում։ 1863 թիւից մինչև 69 թիւը Հէօքսլին անասնոթիւ պրօֆէսօր էր բժշկական կոլէջում։ 1869 թիւից մինչև 1870 թիւը նախագահ էր գէօլոգիական և տոնմագրական ըն-

կերութիւնների։ Հէօքսլին իր գրուածքներով թէ էմբրիօլոգիայի շրջանում, և թէ մանաւանդ համեմատական անասնոթիւ մէջ՝ մեծ հռչակ հանեց։

Հանգուցեալ ֆիզիոլոգի գրուածքներից շատերը թարգմանված են եւրօպական և ռուսաց լեզուներով։ Նրա ժողովրդական գրուածքներից շատերը նոյնպէս թարգմանված են ռուսերէն։

ՖՐԱՆՍԻԱՅԱՆ ՊԱՏՄԱՐԱՆՈՐՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԸ

Ֆրանսիական լրագրիները լի են մանրամասնութիւններով ֆրանսիական պարլամէնտի յունիսի 10-ի նշանաւոր նիստի մասին։ Ինչպէս յայտնի է, այդ նիստի զբաղմունքի առարկաները մինն էր Ֆրանսիայի արտաքին քաղաքականութեան հարցում ունեցած դերը։

Նախկին մինիստր Ֆլուրանսը ամբաստանում էր մինիստրութիւնը, որ սա հաւատարիմ չէ մնացել 1870 թիւից ի վեր Ֆրանսիայի ունեցած արտաքին քաղաքականութեան աւանդութեան, այն է շրջանայեաց և խոհմ լինել և ընկնել շանի։ Խառնվելով Հայաստանի գործերում, Ֆլուրանսն ու թէ ծառայել է իր սեփական շահերին, այլ կամեցել է միայն մի ծառայութիւն մատուցանել Ռուսաստանին, բայց միթէ գրափոխարէն, ասեց Ֆլուրանս, չէր կարելի պահանջել, որ Ռուսաստանը օգնի Ֆրանսիային եգիպտական հարցը կարգադրելու։

Ֆլուրանսի հետ միասին յարձակվում էր կառավարութեան վրա նաև նախկին մինիստր Գօլբէ։

Արտաքին գործերի մինիստր Հանտօ, ինչպէս մենք արդէն հաղորդել ենք «Մշակի» ընկերացողներին, պաշտպանեց կառավարութեան վարած քաղաքականութիւնը, իսկ մինիստր նախագահ Ռիբօ առաջարկեց վստահութեան քուէ տալ։

Պատգամաւորների ժողովը 362 ձայներով ընդգէմ 105-ի՝ ընդունեց պատգամաւոր Տրէլի առաջարկած բանաձևը, որ հետևաւն էր. պալատը, հաւանութիւն տալով կառավարութեան յայտարարութիւններին, անցնում է օրակարգին։

Մինիստրութեան տարած այս յաղթութիւնը նշանաւոր է համարվում։

ՆԱՄԱԿ ԵՎ ԼԵՅՅԱՐԻՈՅԻՑ

Ժընէվ, յունիսի 8/20-ին

Վերջին ժամանակներս գերմանական և ֆրանսիական մամուլը գրեթէ բոլորովին լուել է հայոց հարցի վերաբերմամբ։ Մեր խօսքը խոյրօրգաններին մասին է։

Սօցիալիստական «Vorwärts» լրագիրը մեղադրում է Ռուսաստանի ազնւոններին, ասելով, որ իբր թէ նրանք առաջ բերեցին Սասունի կոտորածները։ Չարմանալի է, խիստ զարմանալի։ Մի օրգան, որ ամեն րօպէ չանուս տանջված մարդկութեան, յանուն հարստահարվածների է բղաւում, մի այդպիսի օրգան, Լիբլինստի և Բէրէլի նման հակառակի պարագլուխ ունենալով հայոց հարցը ասպարէզ պալուց՝ ոչ թէ պաշտպան հանդիսացաւ հայերին, այլ սկսեց հարուածել դրանց, յանդուգն տգիտութեամբ ամեն ինչ, ամեն ինչ Ռուսաստանին վերադրելով, իսկ հայերին զըրպարողով աւաղակութեան, ըմբոստութեան մէջ, նրանց ևս աւաղակ, ամբարշտ հրատարակելով ի շարս քերդերի, բաշխուղուկների... Լիբլինստ, դատապարտելի ծայրահեղութեան մէջ ընկնելով՝ քիչ էր մնացել արդարացուէր նոյն իսկ թիւրքաց կառավարութեանը։ Յանդիմանութիւններ, մինչև իսկ հայոյանքներ ուղղվեցան «Vorwärts»-ի հասցէին։

Բայց ընդհանրապէս սօցիալիստական Եւրօպան մեծ համակրութեամբ վերաբերվեց ղէպի հայկական գանգատները։ Օրինակ, Պարիզի «Petit Républicain», Լայպցիգի «Wolks Zeitung», Վիէնայի աւստրիական սօցիալիստական կենտրօնական օրգան «Arbeiter Zeitung» և ուրիշ լրագրիները ասպարէցին համակրական յօդուածներ, նոյն իսկ զգացված ճաւեր խօսեցին մի քանի տեղ սօցիալիստները։ Վերջին լրագիրը, այն է «Arbeiter Zeitung» ի միջի այլոց ասպարէց մի ընդարձակ հերքում ընդգէմ թիւրք հիւպատոններ իր նախնուացիաների։ Մի համակրական առաջարկ էլ գրել էր ինքը խմբագրապետը՝ բժշկապետ Աղլէր։

Խիստ անաչառ էր բոլոր ժամանակ գերմանա-

կան դէմօկրատները գլխաւոր օրգան՝ համալ-խարհային «Frankfurter Zeitung» լրագիրը, ազգային ազատամիտների գլխաւոր օրգան՝ «Kölnische Zeitung», ազա միւս նացիօնալ-ազատա-միտ թերթերից Միւնխէնի՝ «Neueste Nachrichten», «Allgemeine Zeitung» և ուրիշ ազատամիտ օրգանները։ Բիւսարիկ օրգանը՝ «Hamburger Nachrichten» մշտապէս լուել էր, միայն հեռագիրներն էր տպագրում, ինչպէս և Պարիզի «Figaro», «Journal des Débats», և համակրութեան ոչ մի նշան։ Համարեա ոչինչ չեն գրում այժմ, նոյն իսկ «Temps», Libre Parole» և ուրիշ լրագրիները, ընդհանուր լուովիւն, ոչ մի արձագանք անգլիական լրագիրներին։

«Berliner Tageblatt» լրագիրը կաշառված է սոցիալիստական կառավարութեանը։ Հրէաներ են ղեկավարողները։ Կաշառված է համարվում նոյնպէս աւստրիական «Neue Freie Presse»։ Հէյց սկսեցին, երբ հայկական սարսափների լուրերը Եւրօպա հասան, թիւրքաց սոկիւններից կուրացած այդ լրագիրները խայտառակ դիրք բռնեցին, բայց վերջինը յետոյ մի քիչ փոխվեց։

Ազատ Եվէյցարիան քիչ չը թափեց պառօնական արտասուքներ։ Խիստ ցաւակցութեամբ և համակրանքով էին խօսում Յիւրիխի «Neue Zürcher Zeitung», «Gazette de Losanne», «Genevois», և ուրիշները։

Մ. Յ. ՆԱՄԱԿ ՊԱՏՄԱՐԱՆՈՐՆԵՐԻ

Մարաղա, մայիսի 2-ին

Սուլդուղից մեղ խիստ տխուր լուրեր են հասնում այնտեղի հայերի վերաբերմամբ. տեղի են ունեցել մի քանի առևանգումներ։

Սուլդուղի թիւրք զարափախա տարրը սաստիկ կերպով լարվել է Մամա կոչված քիւրդ վայրերի ցեղի դէմ, թէ հին ցեղական ստեղծութեան և թէ նորերումս պատահած մի դէպքի պատճառով։

Այս թէ ինչ է այս դէպքը։

Քարվանսարա գիւղացի Քերամի որդուն նոյն գիւղի մի քանի քիւրդեր, վրիժառութեան համար, զրպարում են, թէ յանդիման է մի քիւրդ կնոջ ընտանեկան պատիւը արատաւորել, և ուղեցել են զանակածելուց ու կողոպտելուց յետոյ էլ, հրացանով գնաղաւանարել։ Սակայն, բարեբախտաբար, երիտասարդին աջողվել է մի կերպով փախչել ու ազատվել նրանց ճանկերից։ Քիւրդերը տեսնելով, որ այդ միջոցով չը կարողանան հասնել իրանց չար գիտաւորութեան, մի քանի այլ ամբաստանութիւններ էլ իրար վրա դիզած՝ զանգառ են անում ընդհանուր գաւառապետ Հէյդար խանին, աս էլ կարծելով թէ արդար է բողբոջ, բանտարկում է անմեղ երիտասարդին։

Հէյդար խանը, որ ընակվում է Ռահտանա գիւղում, երեք օրվայ հարցաքննութիւնից յետոյ, անպարտ արձակում է Մամալին (այդպէս է երիտասարդի անունը)։ Այժմ կրկին, թէև աւանդաբար, որովհետև Ամալը ազա Մամալը, քիւրդի ցեղապետը, որ ընակվում է Լաճան գաւառում, երկու անգամ պահանջել է երիտասարդին Հէյդար խանից՝ սպանելու այդ գետնորին, անհաւատին, որ պէս գրել էր ինքը իր թղթում, սակայն խանը դեռ ևս չէ յանձնել։

Քիւրդը կատարած սկսում են իրանց սխալ գործութիւնները նենգութեամբ կատարել հայերի վրա։ Բարանի և Աւան գիւղերի ֆեարալի խմայիլի աղջիկներին բռնաբարելուց յետոյ, փախցնում են Լաճան և քրդացնում։ Նոյնպէս վարվում են և Նաղաթէի ընակիչ Միւրա խանի կնոջ հետ։ Սպանում են նաղաթէյի ֆեարալի քրդուն։ Երկու տարի առաջ քրդացած մի հայ գալիս է Նաղաթէ ու Լաճան է տանում իր տանաւանայ եղբորը, իր աղայի թելադրութեամբ, ու նրան էլ այն տեղ քրդացնում։

Իսկ երկու թիւրք ևս քիւրդ աշիքներին՝ զարափախալիս են մամալներին՝ մէջ եղած առեւելութեան ու թնամութեան բոցերը հետզհետէ բորբոքվում են, լայն ծաւալ են ստանում։

Երկուսն էլ սարափելի յարձակողական դիրք են բռնել, այնպէս որ այսօր կամ վաղը, եթէ կառավարութիւնը չը միջամտի, պիտի յարձակում գործեն իրար վրա։ Հետեանքը երկուդալ է...

0—ր.

